

15. LEKCE

KATOLICKÉ LISTY II

JANOVY LISTY

Ze skupiny katolických (všeobecných) listů se tři listy připisují evangelistu Janovi, autorovi čtvrtého evangelia. Na tom se tradice téměř jednomyslně shoduje. Lze tvrdit, že autor těchto tří listů je současně autorem čtvrtého evangelia, neboť tyto **listy se čtvrtému evangelii tolik podobají užítým stylem, slovní zásobou i pojmy.** Ne všichni však souhlasí s identifikací tohoto autora s Janem apoštolem. Obvykle se připouští, že pisatelem by mohl být jeho sekretář-učedník, anebo více učedníků, ačkoliv inspirace pravděpodobně pocházela od apoštola Jana.

Právě **kvůli shodnému naukovému zaměření v použitém stylu u čtyř výše uvedených spisů lze hovořit o „janovské škole“, kterou můžeme situovat do Efezu, nebo v každém případě do provincie Asie.**

První list je mnohem rozsáhlejší než ostatní a nejeví se vyloženě jako dopis, neboť chybí hlavička a závěr, které jsou tak typické pro epistolní literární druh. Další dva listy jsou naopak skutečnými dopisy, nebo příležitostnými „lístky“ s přesně určeným adresátem, a to pro svoji stručnost.

První list se v mnohém podobá čtvrtému evangelii, zatímco druhý a třetí list jsou naopak jakýmsi „dvojčaty“ ve stylu, slovníku, adresování a závěru, i když se zabývají rozdílnými tématy.

Pro vzájemnou podobnost těchto tří listů se domníváme, že jde o tentýž myšlenkový proud či školu, přestože autoři mohli být různí. Určitě je snadnější **považovat za autora těchto tří listů apoštola Jana**, a to pro množství shodných znaků v použité slovní zásobě. **První i druhý list mají týž obsah, ale rozsahem textu se liší. Třetí list se zmiňuje o nepřivítivém přijetí misionářů v jedné z církevních obcí,** zabývá se tudíž úzce vymezenou problematikou. Proto je obtížné přijmout hypotézu o nějakém padělateli, a to platí pro všechny tři listy bez výjimky, ačkoli obsahová hodnota třetího je velmi relativní.

Jisté tedy je, že listy patří k jednomu homogennímu celku, janovské škole, co se týče literárního stylu i doktríny.

Na rozdíl od prvního listu, který byl záhy a bez problémů uznán kanonickým, zbývající dva byly jako kanonické přijaty teprve ve 4. století. Toto zpoždění lze vysvětlit jejich stručností a nedostačujícím doktrinárním obsahem, proto se s nimi všechny církevní obce seznámily později. **Listy byly uznány kanonickými díky svému jistému apoštolskému původu,** přestože jejich obsah nebyl nijak zvlášť důležitý.

PRVNÍ LIST JANŮV

Tento spis není ani tak dopisem, jako spíše **traktátem adresovaným některým církevním obcím v Malé Asii, které procházely obdobím krize, způsobenou skupinou falešných proroků (srov. 1J 4,1).**

Z obsahu listu docházíme k závěru, že se **jednalo o gnostiky, kteří popírali skutečné Ježíšovo vtělení (srov. 1J 4,2-3) a považovali se za bezhříšné v síle daru Ducha svatého (srov. 1J 1,8).** Autor je označuje za lháře (srov. 1J 2,22) a antikristy (srov. 1J 2,19).

Autor, doba a místo sepsání

Autor se nepředstavuje, jak je to v dopisech běžné. Schovává se za „já“ a kolektivní „my“ a obrací se na anonymní „vy“. Z toho vyplývá, že autor byl známou osobností a těšil se velké vážnosti a autoritě (srov. 1J 1,1nn). Kromě toho se stal očitým svědkem Ježíše, kterého viděl, naslouchal mu a také se ho dotýkal (srov. 1J 1,1-4). Proto může o Ježíši mluvit jako o osobním a skutečném projevu Boží lásky k nám (srov. 1J 4,9). **Díky své konkrétní zkušenosti je schopen potvrdit a současně vyznávat – na rozdíl od toho, co hlásali bludaři – že „Ježíš Kristus přišel v těle“ (1J 4,2), „zjevil se, aby sňal hříchy“ (1J 3,5) a „aby zmařil činy ďáblův“ (1J 3,8).**

Používání „my“ autorovi dále umožňuje zaujmout samotné adresáty dopisu, s nimiž sdílel tutéž zkušenost víry (srov. 1J 1,6-10; 2,1-2; 3,1-2; 4,6-7; 5,2.4).

Nejstarší tradice bez nejmenších pochybností připisuje spis apoštolu Janovi, synu Zebedeovu.

Na základě mnohých podobností se čtvrtým evangeliem se odvažujeme o těchto dvou spisech

Keko
EVANGELIZAČNÍ CENTRUM
PRO SLUŽBU NOVÉ EVANGELIZACE

BKš

Biblická korespondenční škola

Koinonia Jan Křtitel
Oáza – Plzeň

Budilovo nám. 1
321 00 Plzeň-Litice
Tel.: 377 828 180
E-mail:
bks@koinonia.cz
Web site:
www.koinonia.cz
http://bks.koinonia.cz

Nového zákona tvrdit, že jsou si mnohem více podobné než Lukášovo evangelium a Skutky. Oba spisy mají originální prolog a v závěru se vracejí k důvodu sepsání.

List je psán v semitském stylu s omezenou a opakující se slovní zásobou. Ve spisu je zastoupen silný pojmový dualismus (světlo – tma; děti Boží – děti ďáblů; učedníci – svět; život – smrt; pravda – lež) a typické „janovské“ ideje, např. Logos (*Slovo*), které se stalo tělem, jednorozený, nové zrození, nové přikázání lásky, poznání Boha, zůstat v Bohu, společenství s Bohem a poslušnost jeho přikázáním.

Rozdílů nacházíme v zastoupení jiných výrazů v evangeliu: sláva, zákon, oslavovat atd.; a v listu: pomazání, antikrist, parúsie atd. To lze vysvětlit tím, že šlo pravděpodobně o jiný literární druh, jiný obsah a různou problematiku komunit, jimž byly spisy určeny.

List tedy pravděpodobně sepsal učedník, který sesbíral nabádání a kárání, jež slyšel od apoštola. Možná i proto chybí odesílatel a používá se první osoba množného čísla.

Nicméně musíme zdůraznit, že **dílo jasně obsahuje některé indikace poukazující na to, že dopis vznikl jako spis, nikoli jako přepis nějakého kázání:** „napsal jsem vám“ (1J 2,14) a „píšu vám“ (1J 2,12.13).

Píše s úmyslem dát odpověď na skutečné problémy (srov. 1J 2,1; 2,7-8; 2,14; 2,26; 5,13) a **odvolává se přitom na jakési vyučování** (srov. 1J 2,21), sedmkrát užívá termínu „dítka“.

I když lze těžko tvrdit, že jde o dopis, není možné upřít tomuto listu charakter spisu. Již od počátku existoval názor, že list je krátkým komentářem ke čtvrtému evangeliu, aby se tak objasnily některé chybné interpretace, které vznikly špatným pochopením evangelia napsaného již dříve, a aby byly shrnuty základní pojmy. Tato teorie je velmi pravděpodobná a takováto upřesnění zřejmě učinil vícekrát i sám apoštol ještě před napsáním listu, nejprve ústně a pak písemně.

To by také vysvětlovalo skloubení literárního a řečnického stylu, který je v tomto listu zastoupen.

Můžeme tedy **určit dobu jeho vzniku – až po sepsání Janova evangelia po r. 90, asi kolem roku 100.**

Autor píše z Efezu – místa, kde podle tradice apoštol Jan po svém návratu z vyhnanství na ostrově Patmos prožil poslední léta svého života.

Adresáti

Na základě kristologické nauky čtvrtého evangelia došlo k odloučení skupiny křesťanů z janovské komunity. Autor se vskutku zmiňuje o těch, kteří se z církevní obce vzdálili (srov. 1J 2,18-19). Z toho vyplývá, že šlo o členy církví vyjmenovaných v knize Zjevení, za něž se Jan cítil být zodpovědný (srov. Zj 2,1-3,22) a v nichž zaznamenáváme obavy z přítomnosti falešných učitelů-proroků.

Z toho tudíž vyvozujeme, že list byl adresován církvím z provincie Asie, rozmístěným kolem mateřské církevní obce v Efezu.

Cíl a obsah

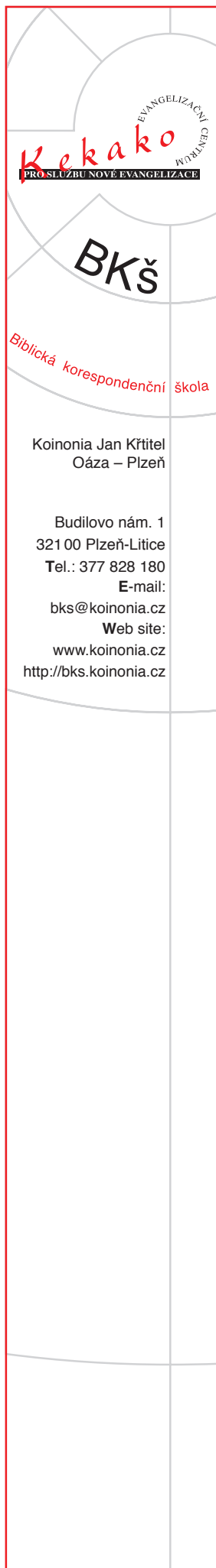
Cílem prvního Janova listu (stejně tak i listu druhého) je varovat čtenáře před nebezpečím falešných učení, která neuznávají Krista, jenž přišel v těle, a Ježíše jako Krista. Nicméně je třeba zdůraznit, že **hlavní cíl zůstává pozitivní, tj. poučení, formace a jednota (společenství).**

V úvodu 1J 1,3 a v epilogu 1J 5,13 autor předkládá cíl svého spisu: „Co jsme viděli a slyšeli, zvěstujeme i vám, abyste se spolu s námi podíleli na společenství...“ a „Toto píšu vám, kteří věříte ve jméno Syna Božího, abyste věděli, že máte věčný život.“ **Cíl má tedy pozitivní charakter, list chce připomenout některé základní pravdy osobám, které již věří, ale potřebují být utvrzeni v ryzí tradici víry ohrožované falešným učením.** Šířilo se totiž učení gnostické povahy, týkající se některých kristologických a morálních aspektů.

To pocházelo od falešných učitelů, zvaných „antikristé“ (1J 2,18) proto, že **popírali některé kristologické pravdy**, např. že Ježíš přišel v těle a je tedy pravým člověkem (srov. 1J 4,1-3) a že je Ježíš pravý Boží Syn, Kristus (srov. 1J 2,22-23; 3,23; 5,1.5.10-12). Tvrdili o sobě, že z morálního hlediska jsou bez hříchu a že jsou ve společenství s Bohem, přitom však nezachovávali jeho přikázání (srov. 1J 1,8.10; 2,4.6; 3,3-10). Silný důraz je kladen na skutečnost, že kritériem lásky k Bohu je láska k bratřím (srov. 1J 3,11-15.18; 4,8).

Autor se vyjadřuje v řečtině, ale zachovává si semitskou mentalitu. Proto je spis vykládán spíše pomocí intuice a asociací myšlenek, než na základě logických úvah, které jsou typické pro řecké smýšlení.

Stěžejními body listu jsou víra v Ježíše Krista, Božího Syna, který se stal člověkem, a praktikování lásky k bratřím jako projev víry. Bůh člověku zjevil svou lásku v Ježíši a díky němu

umožnil lásku mezi lidmi. V důsledku toho křesťan pokračuje ve zjevování a v uskutečňování Boží lásky vůči světu (srov. 1J 4,17).

Struktura

Kromě úvodu a závěru můžeme list rozdělit do tří bloků, v nichž po tvrzeních autora vždy následuje varování před nepřáteli.

Prolog: 1,1-4

- 1a) Bůh je Světlo – žít ve světle znamená milovat bližního: 1,5-2,11
- 1b) Protivníci – svět a antikristé: 2,12-28
- 2a) Bůh je Otec – Božím dítětem je ten, kdo miluje bližního: 2,29-3,24
- 2b) Protivníci – falešní proroci: 4,1-6
- 3a) Bůh je Láska – pouze ten, kdo miluje, poznává Boha: 4,7-21
- 3b) Vítězství nad světem – život a víra, která jedná z lásky: 5,1-12

Epilog: 5,13-21

DRUHÝ LIST JANŮV

Mezi druhým a prvním listem je velká podobnost (86% významných slov z druhého listu se nachází i v listu prvním). Tedyž autor přeformulovává některé pojmy krátce po sepsání prvního listu. I tady, stejně jako v prvním listu, se hovoří o životě v pravdě (srov. 2J 4), o přikázání lásky jako o přikázání, které bylo od počátku (srov. 2J 4-6), o lásce, která spočívá v zachovávání přikázání (srov. 2J 6), list mluví proti svůdcům, kteří nevyznávají, že Ježíš přišel v těle (srov. 2J 7), a připomíná, že ten, kdo zůstává v učení Kristovu, má Otce i Syna (srov. 2J 9).

Druhý list je skutečným dopisem se všemi znaky „epištol“ jakožto literárního žánru. V **úvodu** (srov. 2J 1-3) nechybí odesílatel – presbyter, adresát – církevní obec, metaforicky nazvaná „vyvolená paní“ – a úvodní přání. Pak následuje **vlastní obsah epištol** (srov. 2J 4-11), v němž se objevují pojmy z prvního Janova listu v témže stylu i stejné pokyny, a nakonec **závěr** pro epištolu typický (srov. 2J 12-13), v němž nacházíme zdůvodnění, proč je spis krátký, a kde autor předává pozdravy od bratří církevní obce, z níž píše.

Autor, adresáti a cíl

Jak už jsme si povšimli, autor druhého listu je též autorem listu prvního. Totéž platí i o místě, odkud píše (Efez). Druhý list vznikl později, ale jistě ne o mnoho. Je adresován jedné z církevních obcí v Malé Asii, jež spadala pod apoštoloivu pravomoc. Přípravuje na blízkou apoštoloivu návštěvu ve zmíněné církevní obci (srov. 2J 12). Varuje zejména před falešnými proroky, kteří byli popsáni v prvním listu a byli označeni za antikristy či svůdce.

List je určen „vyvolené paní a jejím dětem“ (2J 1) – to je metaforické označení křesťanské komunity. Právě díky adresování blíže neurčené církevní obci, byl list zařazen mezi katolické listy, tzn. mezi listy se všeobecnou platností. Apoštol měl možná v úmyslu obrátit se na několik církevních obcí současně tímto druhem jakéhosi „oběžního dopisu“.

Autor se představuje jako presbyter, tzn. „starší“. Tento presbyter je vlivnou, váženou osobou, takže církevní obec, jíž píše, ho snadno poznává, a proto k jeho identifikaci nepotřebuje další určující znamení – je nositelem spolehlivého učení, je zodpovědný za místní církevní obce, které má v úmyslu navštívit. Označení „starší“ může být také něžným a uctivým označením apoštola Jana, v té době již ve velmi pokročilém věku.

Obsah

Obsah se podobá obsahu prvního Janova listu. Dopis zahrnuje dvojí povzbuzení k zachovávání přikázání lásky (srov. 2J 4-6) a varování před svůdci (srov. 2J 7-11).

Struktura

Adresování: 1-3

Vlastní obsah listu: 4-11

- povzbuzení k lásce: 4-6
- varování před antikristy: 7-11

Závěr: 12-13

TŘETÍ LIST JANŮV

Třetí list Janův je spisem, který v Novém zákoně obsahuje nejméně slov a **má všechny charakteristiky dopisu: adresování, vlastní obsah se zprávami a radami, a závěr.**

Tento list je soukromý, adresovaný jistému Gáiovi. Ze znění a obsahu listu můžeme vyvodit, že Gáius byl zodpovědný za obec věřících, nebo byl alespoň jedním z jejích nejvýznamnějších představitelů a vůdčí osobností nějakého proudu či směru.

List obsahuje pokyny, které lze díky jejich povaze aplikovat na všechny církevní obce, a proto jej lze považovat za „univerzální“.

Z jeho stručného obsahu nezískáváme mnoho informací, ale předpokládáme, že adresáti byli zcela jistě obeznámeni s projednávanou problematikou i s organizací církevní obce.

Z hlediska jazykového tedy shledáváme **podobnost s jinými listy** – 70% slov tohoto listu se nachází také v prvním Janově listu, rovněž i výrazy jako „vydat svědectví“ (srov. 3 J 3.6.12), „být z Boha“ (srov. 3 J 11), „pravda“ (srov. 3 J 12).

S druhým listem Janovým se shoduje i úvodní „já, starší – presbyter“ (srov. 3 J 1) a **závěrečné věty** „měl bych ti ještě mnoho co psát“ (3 J 13).

Z toho nevyplývá pouze, že šlo o stejného autora, nýbrž i to, že listy vznikly s malým časovým odstupem.

Máme-li na paměti rozdělení v církevních komunitách, vyvolané falešnými učiteli, kteří byli odsouzeni již v prvních dvou listech, můžeme se domnívat, že v tomto listu zmiňovaný Diotrefés byl jedním z vůdců těchto odloučených. Odmítal přijímat ty, které Jan posílal. Tak by se dala vysvětlit i souslednost listů a jejich zařazení v Písmu.

Jde stále o tytéž adresáty i místo, odkud apoštol píše svůj třetí list.

Obsah

V listu jsou citovány tři osoby – Gáius, Diotrefés a Demétrius.

Víme, že apoštol píše Gáiovi, aby mu projevil vděčnost za to, jak přijal vyslané misionáře. Odsuzuje tudíž Diotrefa, protože nechtěl učinit totéž, ba dokonce apoštola pomlouvá a druhým brání, aby přijímali ty, které on posílá, a navíc je vyhošťuje z církve.

Gáius naopak přijal misionáře, které Diotrefés vyhnal.

Proto se zdá, že v rámci téže komunity existovaly dvě „strany“, jedna pod vedením Gáia, jež zůstávala věrná presbyterovi, a další v čele s Diotrefem byla schizmatická (odštěpená). Tomu už jednou pravděpodobně napsal (srov. 3 J 9), asi druhý list. Další možnost by mohla být ta, že šlo o vůdce dvou blízkých církevních obcí, z nichž jedna zachovávala věrnost apoštolovi a druhá byla nepřátelská. **Diotrefés je ambiciózní, odmítá presbyterovu autoritu a mluví o něm nenávisťně.** Důvod této opozice zůstává nejasný, ale z předchozích dvou listů vyplývá, že šlo o **doktrinní neshodu, která se pravděpodobně týkala organizace církevní obce a odmítání autority presbytera (3 J 9).**

Demétrius je v listu třetí citovanou osobou. Apoštol svědčí o jeho pravdomluvnosti a doporučuje Gáiovi, aby uvěřil svědectví, které vydali všichni, i presbyter. Proto se domníváme, že **Demétrius byl váženým členem církevní obce, nebo, a to s ještě větší pravděpodobností, jedním z misionářů, anebo samotným doručitelem listu.**

Dopis končí vyslovením naděje na příští Janovu návštěvu u Gáia a prosbou o vyřízení pozdravů přátelům, osobně každému z nich, tzn. těm, kteří zůstali věrní, uznávají presbyterovu autoritu a staví se na odpor Diotrefovi.

Struktura

Rozdělení listu podle epištolního literárního druhu:

Adresování: 1-2

Vlastní obsah listu: 3-12

- chvalořeč Gáiovi: 3-8
- proti Diotrefovi: 9-11
- doporučení Demétria: 12

Závěr: 13-14

CVIČENÍ

1. Zamyslete se nad podobnostmi a rozdíly tří Janových listů.
2. Jednou větou vyjádřete specifikum každého listu.